

Fiberkabel vid Gamla Trosa

Fornlämning L1983:4662, L1984:8016, L1984:8017, L1984:8116 & L1983:4025, Berga 2:27, 3:15, Kroka äng 1:1, Kroka 1:5, Sandbrink 2:1, Trosa-Vagnhärads socken, Trosa kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Yngre järnålder

Lars Norberg

Sammanfattning

I november år 2022 utförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i anslutning till fornlämningarna L1983:4662, L1984:8016, L1984:8017 och L1984:8116. Vidare tangerades även L1983:4025. Undersökningen utfördes eftersom Trosa Fibernät AB genomförde schaktarbete inför nedläggning av fiberkabel.

L1983:4662 utgörs av ett stadslager med lämningar efter gamla Trosa, en stad som omnämns under högmedeltiden. I dag finns inga synliga spår av orten och området utgörs till större delen av brukad åkermark. Fornlämningarna L1984:8116, L1984:8016 och L1984:8017 utgörs av ett gravfält samt ett par närliggande högggravar belägna i närheten av Berga gård. L1983:4025 utgörs av en uppgift om en numera försvunnen runsten.

Strax sydväst om Trosa Lands kyrka registrerades en tidigare ej känd bebyggelselämning i form av en husgrund. Byggnadslämningen kunde identifieras i historiskt kartmaterial från år 1828 har därför registrerats som fornlämning (L2023:318). För att undvika ingrepp i husgrunden kunde ledningsdragningen dirigeras om och lämningen kvarliggande orörd.

I anslutning till de berörda gravmiljöerna vid Berga gård påträffades en hård belägen i åkermark (L2023:321). Anläggningen undersöktes, dokumenterades och borttogs inom ramen för insatsen. Inga fynd påträffades men en ¹⁴C-analys av kol från hårdens daterade anläggningen till yngre järnålder. I övrigt påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2023

Innehåll

Sammanfattning 2

Inledning 4

Syfte 4

Genomförande 4

Resultat 4

Referenser 5

Administrativa uppgifter 6

Bilagor 7

Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet. Skala 1:1 000 000.

Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningens belägenhet. Skala 1:50 000.

Bilaga 3. Schaktplan över samtliga undersökta stråk. Skala 1:12 500.

Bilaga 4. Schaktplan över Klockartorpet sydväst om Trosa Lands kyrka. Skala 1:400.

Bilaga 5. Schaktplan över härden belägen strax söder om Berga gård. Skala 1:400.

Bilaga 6. Historiska kartor

Bilaga 7. Vedartsanalys

Bilaga 8. ¹⁴C-analys

Bilaga 9. Fotodokumentation

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (lst dnr 431-3255-2022) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i anslutning till fornlämningarna L1983:4662, L1984:8016, L1984:8017 och L1984:8116. Vidare tangerade ledningsstråket L1983:4025, vilken utgör en uppgift om en saknad runsten (ingen antikvarisk bedömning). Arbetet berörde fastigheterna Berga 2:27, 3:15, Kroka äng 1:1, Kroka 1:5 och Sandbrink 2:1, Trosa-Vagnhärads socken, Trosa kommun i Södermanlands län (bilaga 1-3).

Undersökningen utfördes eftersom Trosa Fibernät AB genomförde schaktarbete inför nedläggning av fiberkabel. Fältarbetet genomfördes mellan 2022-11-15 och 2022-11-18. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg vid Sörmlands Arkeologi AB.

Enligt Kulturmiljöregistret utgörs fornlämning L1983:4662 av ett stadslager med lämningar efter gamla Trosa (KMR). I dag finns inga synliga spår av orten och området utgörs till större delen av brukad åkermark (Norberg 2016). Trosa omtalas redan i slutet av 1200-talet och under hög- och senmedeltid förekommer namnet i flera historiska källor (jfr Ohlberger 2015 & Collmar 1954). Någon gång under andra halvan av 1500-talet flyttades bebyggelsen till Trosaåns mynning och staden fick det läge den har idag (Broberg 1979 s. 8).

Fornlämningarna L1984:8116, L1984:8016 och L1984:8017 utgörs av ett gravfält med cirka 25 högar och stensättningar samt ett par närliggande högggravar belägna i anslutning till gården Berga. Den saknade runstenen ska enligt Ivar Schnell ha placerats i brotrumman till en mindre bäck år 1850 (ATA 3226/1926 & KMR). Vattendraget utgörs idag av ett rätat dike och är beläget mellan gårdarna Berga och Skälsta. De berörda områdena var belägna mellan 4 och 24 meter över havet.

Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att undvika att fornlämningar påverkades av arbetsföretaget. Om det inte var möjligt att undvika mindre komplicerade lämningar, kunde dessa undersökas och dokumenteras inom ramen för insatsen.

Genomförande

De öppnade schakten uppgick sammanlagt till cirka 718 löpmeter fördelade på fyra delsträckor. Schakten var mellan 0,4 och 0,7 meter breda med ett generellt djup om 0,3-0,6 meter. Syftet med övervakningen var att undersöka marken inför planerad ledningsdragning (bilaga 3).

Öppnade ytor rensades med fyllhammare och skärslev. Därefter dokumenterades schakten med RTK-GPS och beskrevs i text. Schakt och översikter fotodokumenterades med digitalkamera. En hård dokumenterades och undersöktes inom ramen för arbetet (bilaga 9).

Resultat

Fiberschakt i anslutning till L1983:4662

Inledningsvis öppnades S6016 i åkermark söder om Trosa landsförsamlings kyrka (bilaga 3). Schaktet var drygt 130 meter långt, cirka 0,4 meter brett samt 0,3-0,5 meter djupt. Det smala schaktet avslutades med att en drygt tre meter stor tryckgrop öppnades intill vägsälanten i väster. Utöver enstaka småsten, tegelbitar, ett fåtal obrända djurben samt enstaka spridda kolbitar påträffades inget av arkeologiskt intresse. Under ploggången utgjordes fyllningen av varvig grå lera.

Därefter var planen att lägga ned fiberkabeln nordväst om den befintliga vägen (bilaga 3 & 4). Här noterades dock en tidigare ej registrerad bebyggelselämning belägen dikt an mot vägsträckningen. Husgrunden var cirka 13 x 7 meter stor (NO-SV) och 0,4-0,5 meter hög, utgjordes av en kallmurad syll bestående av cirka 0,5-0,7 meter stora stenar i upptill tre skift. Delar av grunden täcktes av ris och i väster av fyllnadsmassor.

Husgrunden kan knytas till en bebyggelse synlig på storskifteskartan från år 1828 (LMA akt 04-trj-54). I kartan anges byggnaden som *klockare o sockenstuga* (bilaga 6). Med anledning av det har bebyggelselämningen registrerats som *Fornlämning* och kvarligger orörd (L2023:318). Efter avstämning med Länsstyrelsen och Trosa Fiber (2022-11-15), planerades stråket om och förlades sydost om den befintliga vägen för att därefter söderut korsa vägen igen och ansluta till det ursprungliga stråket (bilaga 3).

Sedan öppnades S6101 i äldre hag-/åkermark (bilaga 3). Schaktet var drygt 100 meter långt, 0,4 meter brett samt cirka 0,3-0,5 meter djupt. Under ploggången utgjordes fyllningen av grå lera med ställvisa inslag av grus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.

Slutligen öppnades den omplanerade sträckan sydost om landsvägen med S6406 (bilaga 3). Schaktet var drygt 130 meter långt, 0,4 meter brett samt cirka 0,3-0,5 meter djupt. Under ploggången utgjordes fyllningen av varvig grå lera. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.

Längre söderut, vid Trosa by öppnades en schacksträcka till en längd om cirka 300 meter (S6239). Bredden uppgick överlag till 0,4 meter med ett djup om cirka 0,3-0,5 meter (bilaga 3). Under ploggången utgjordes fyllningen av grå lera. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.

Fiberschakt i anslutning till L1984:8016, L1984:8017 & L1984:8116

Söder om Berga gård och väster om en befintlig väg öppnades S6184. Schaktet var drygt 100 meter långt, 0,4 meter brett samt cirka 0,3-0,5 meter djupt (bilaga 5). Under ploggången utgjordes fyllningen av grå lera. Längst i söder påträffades en cirka 0,5 x 0,3 meter stor och 0,12 meter djup rundad härd med skålad botten (A6176/L2023:321). Fyllningen utgjordes av svartgrå lera med inslag av sot och kol samt skörbränd sten (bilaga 9).

Efter avstämning med länsstyrelsen undersöktes, dokumenterades och borttogs anläggningen (2022-11-16). Ett kolprov insamlades och daterades med 95,4 procents sannolikhet till 435-603 e. Kr (Ua-77267, bilaga 7 & 8). Dateringen har således sin tyngdpunkt i folkvandringstid och indikerar att det kan ligga en boplatz från yngre järnålder i åkermarken. Läget är ett gott boplatzläge med ett intilliggande gravfält. Utöver härden påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Fiberschakt i anslutning till L1983:4025

I anslutning till den rätade bäcken och uppgiften om den försvunna runstenen öppnades S6142. Schaktet, som förlades söder om brotrumman, var knappt 75 meter långt, 0,7 meter brett samt cirka 0,3-0,4 meter djupt (bilaga 3). Under ploggången utgjordes fyllningen av grå lera. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.

Referenser

Broberg, Birgitta. 1979. *Trosa. Rapport Medeltidsstaden 14*. RAÄ & SHM. Stockholm.

Collmar, Magnus. 1954. Trosa stads äldsta historia. I: *Sörmlandsbygden 1954*. Tjugotredje årgången. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok. Nyköping.

Norberg, Lars. 2016. *Gamla Trosa*. Fornlämning Trosa-Vagnhärad 280:1, 178:1-3 & 179:1, Kroka 1:1 & Överåda 3:1, Trosa-Vagnhärad socken, Trosa kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands Arkeologi AB, Rapport 2016:01*. Nyköping.

Ohlberger, Bertil. 2015. Den glömda staden. Tankar kring medeltidsstaden Trosas etablering och försvinnande. I: *Situne Dei 2015*. Red. Anders Söderberg et al. Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi. Sigtuna museum. Sigtuna.

Arkiv

AntikvariskTopografiska arkivet

ATA 3226/1926, uppgift i Kulturmiljöregistret (KMR)

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMA), Arkivsök.

LMA akt 04-trj-54, Arealavmätning, Storskifte, 1828-05-01.

Administrativa uppgifter

Projektnummer: 2223

Länsstyrelsens dnr: 431-3255-2022

Tid för undersökningen: 2022-11-15 - 2022-11-18

Personal: Lars Norberg

Län: Södermanland

Kommun: Trosa

Socken: Trosa-Vagnhärad

Fastigheter: Berga 2:27, 3:15, Kroka äng 1:1, Kroka 1:5 och Sandbrink 2:1

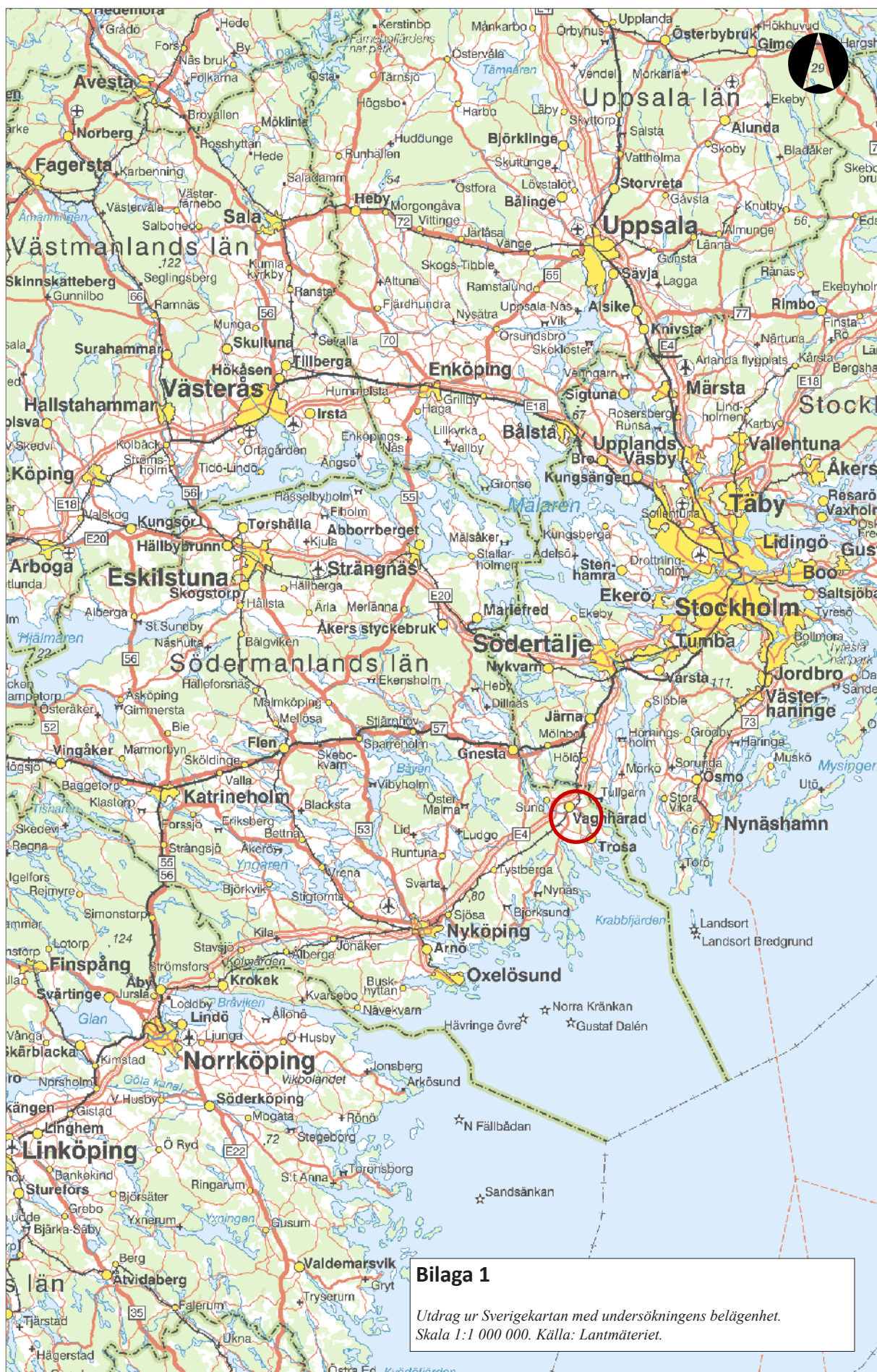
Belägenhet: N (x) 6535160,787 E (y) 643792,863

Koordinatsystem: SWEREF99 TM

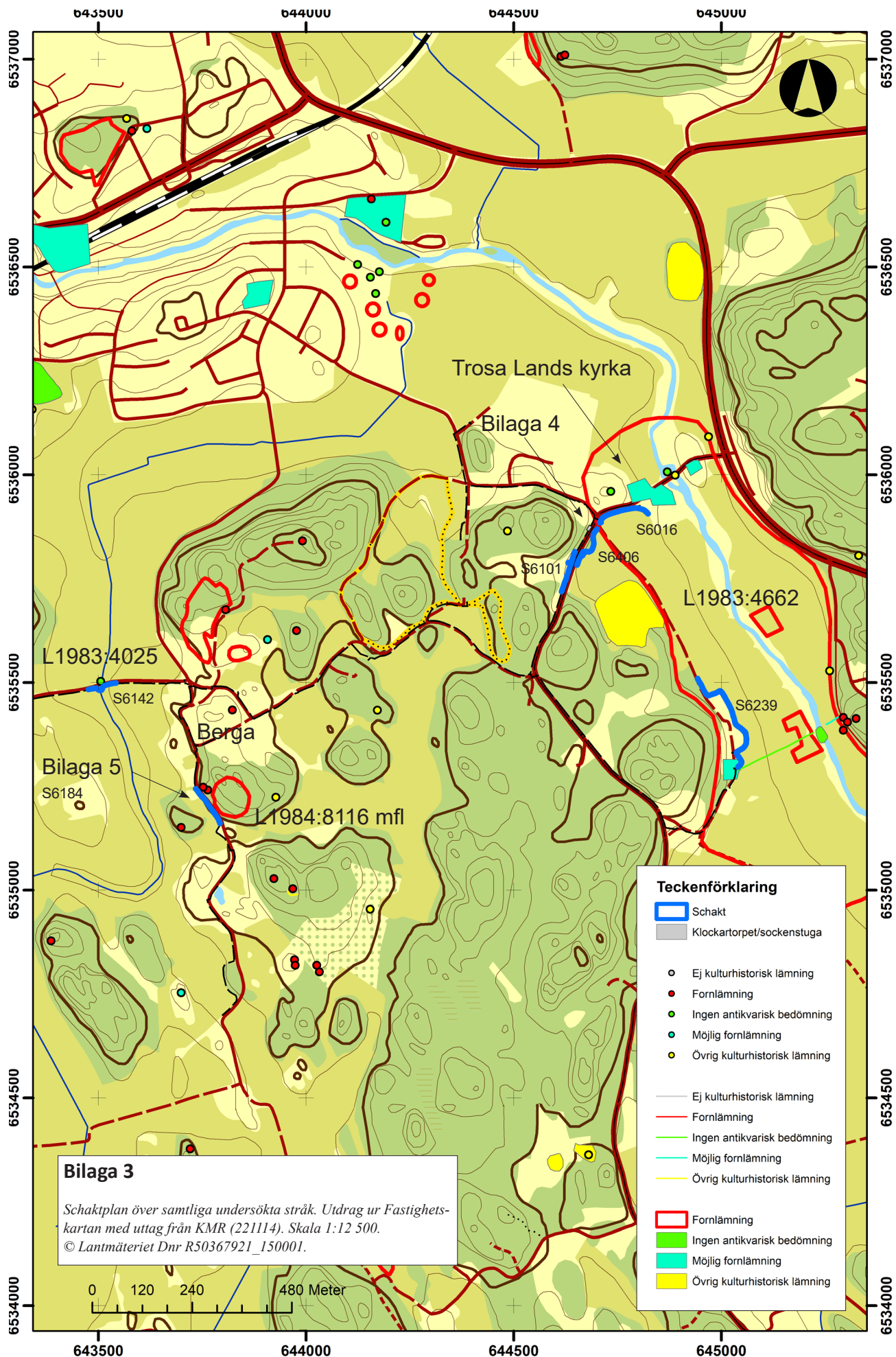
Höjdsystem: RH 2000

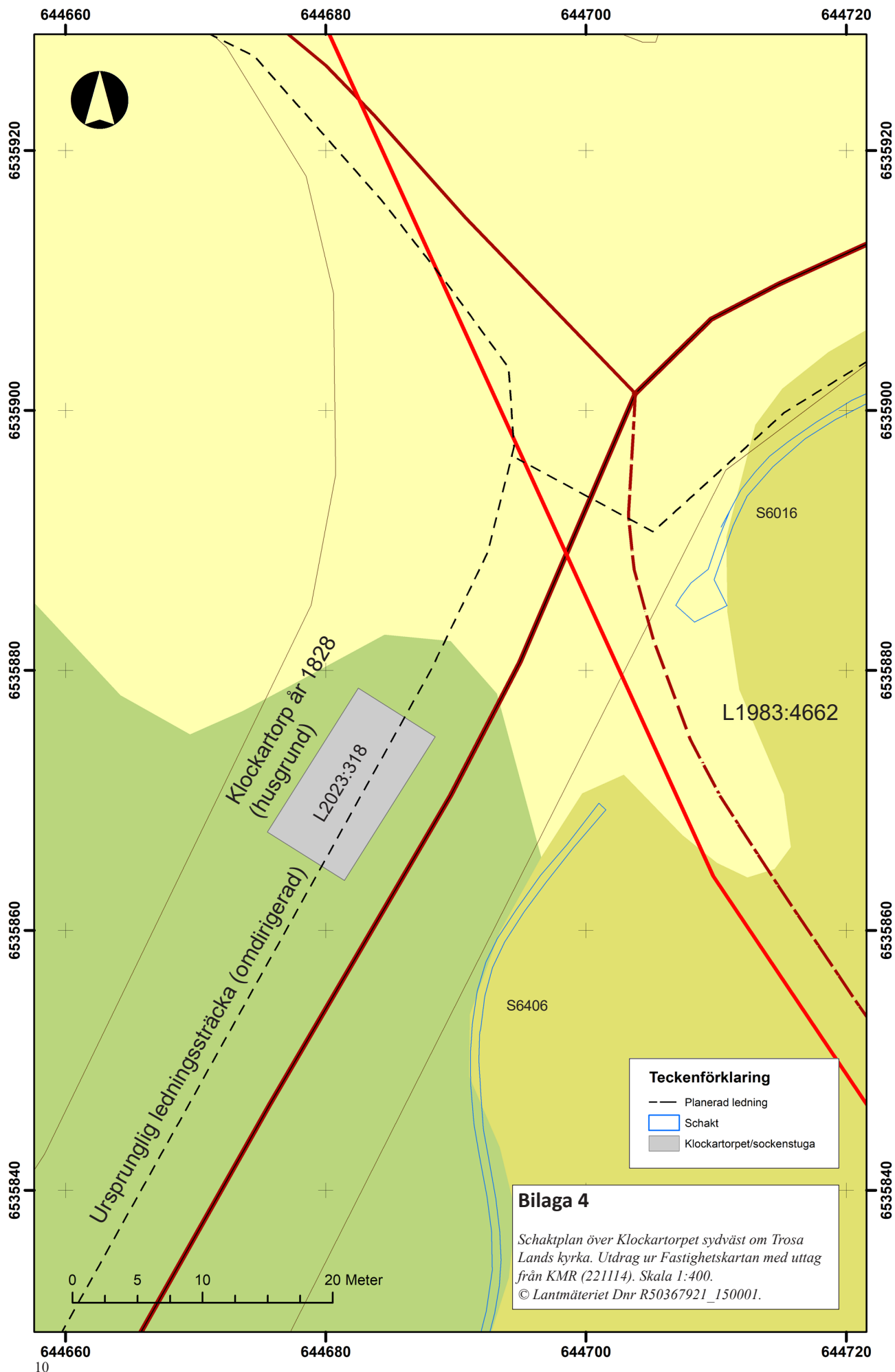
Undersökt sträcka: Ca 718 löpmetrar

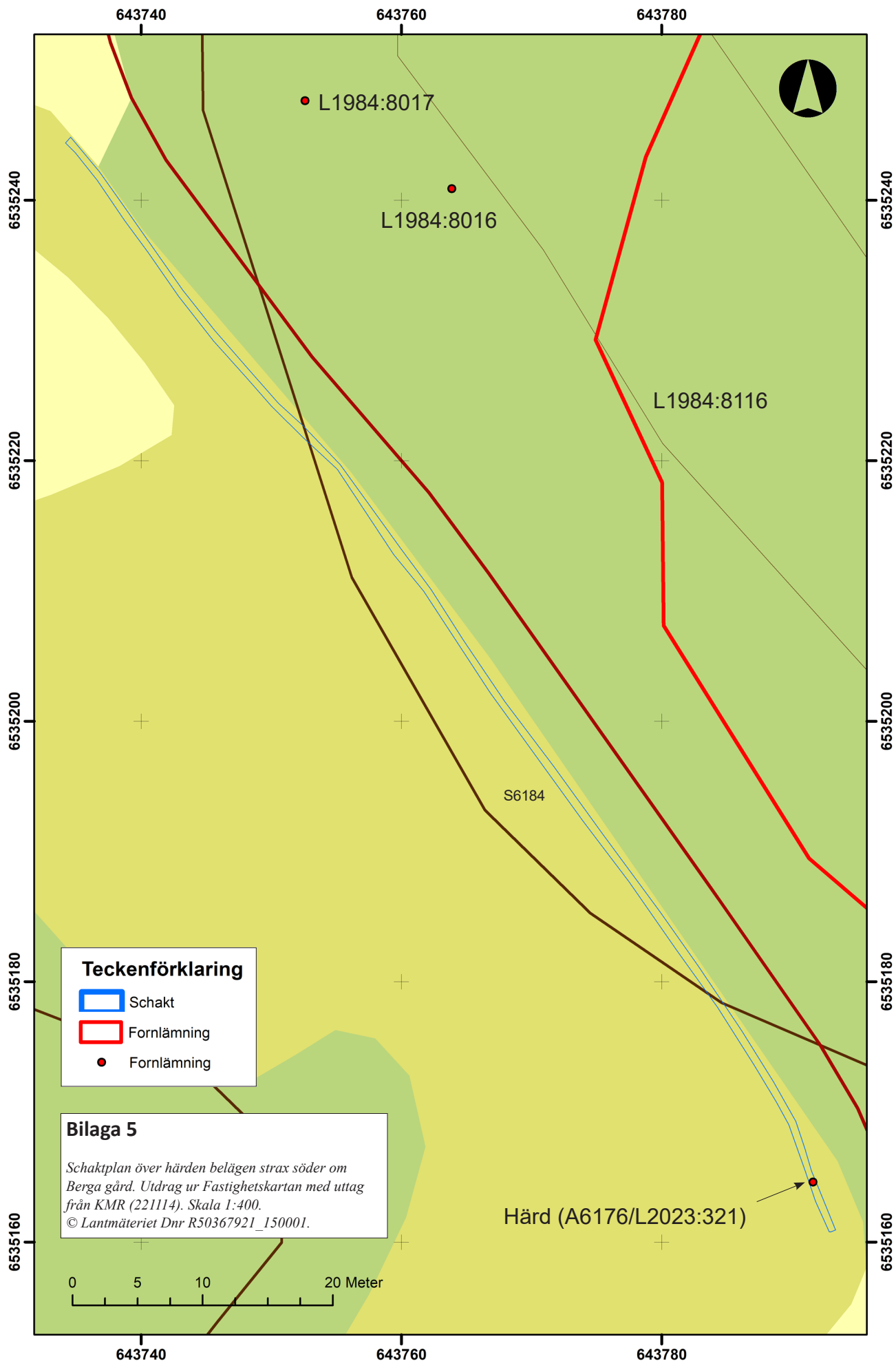
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material. Inga fynd tillvaratogs.

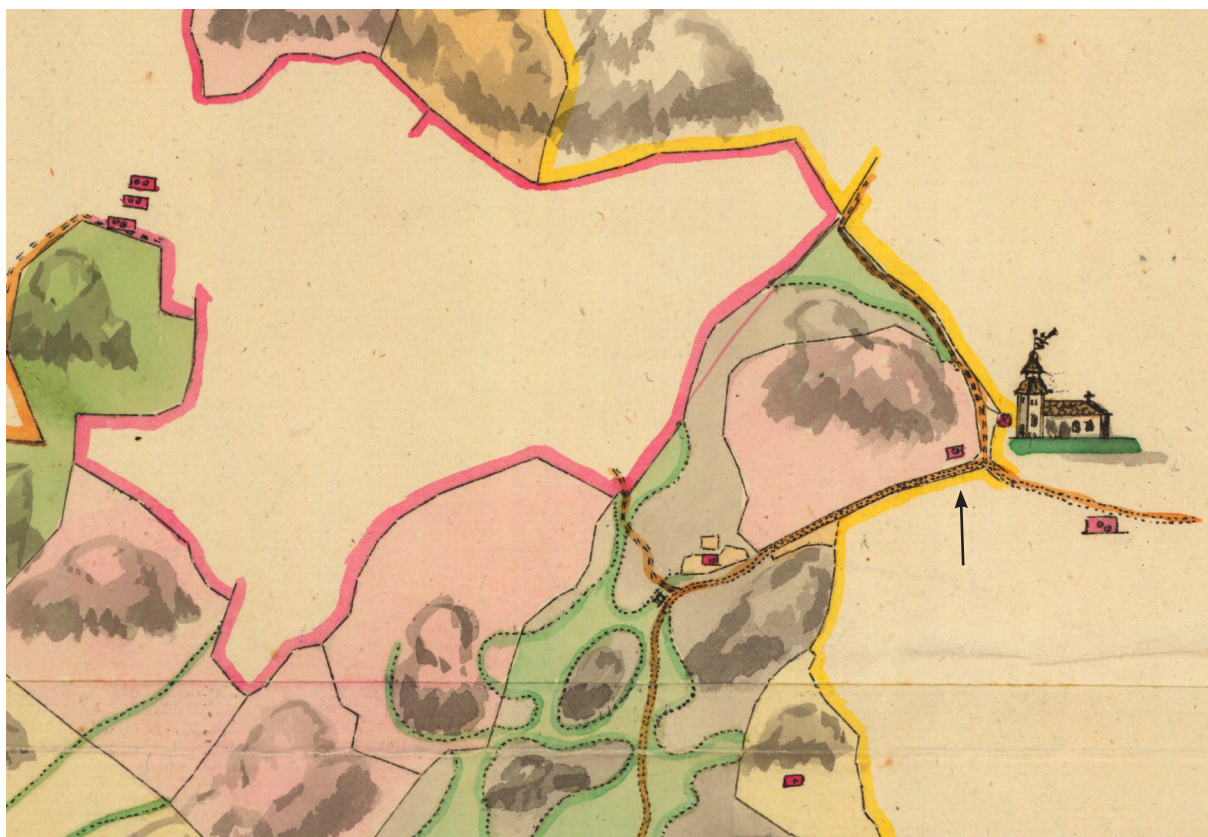

Bilaga 6

Historiska kartor. Överst utsnitt ur koncept med anteckningar. Invid siffran 33 står "Klockare o Sockenstuga(a)". Läget motsvarar den påträffade husgrunden (se pilar). Underst visas samma utsnitt ur storskiftesskartan i renritad version. LMA akt 04-trj-54, år 1828.

Vedlab rapport 23001

**Vedartsanalyser på material från Södermanland,
Trosa Projekt 2223.**

Adress:
Box 178
791 24 FALUN

Telefon:
070 34 00 645
E-post: vedlab@vedlab.se

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 23001

2023-01-05

Vedartsanalyser på material från Södermanland, Trosa, Projekt 2223.

Uppdragsgivare: Lars Norberg/Sörmlands arkeologi AB

Arbetet omfattar ett kolprov från en ensamliggande härd belägen i närheten av ett gravfält från yngre järnålder. Provet innehåller kol av ek. Eftersom eken kan bli gammal i sig själv finns risk för hög egenålder vid datering.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
6176	C6176	Härd	15,0g	<0,1g 1 bit	Ek 1 bit	Ek 124 mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Box 178
791 24 FALUN
Tfn: 070 34 00 645
E-post: vedlab@vedlab.se
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ek	<i>Quercus robur</i>	500- 1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot våta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Bilaga 8. ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2023-03-13

Lars Norberg
Sörmlands Arkeologi AB
Kalkbruksvägen 2
61071 VAGNHÄRAD

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Berga, Trosa-Vagnhärads socken, Södermanlands län. (p 4904a)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

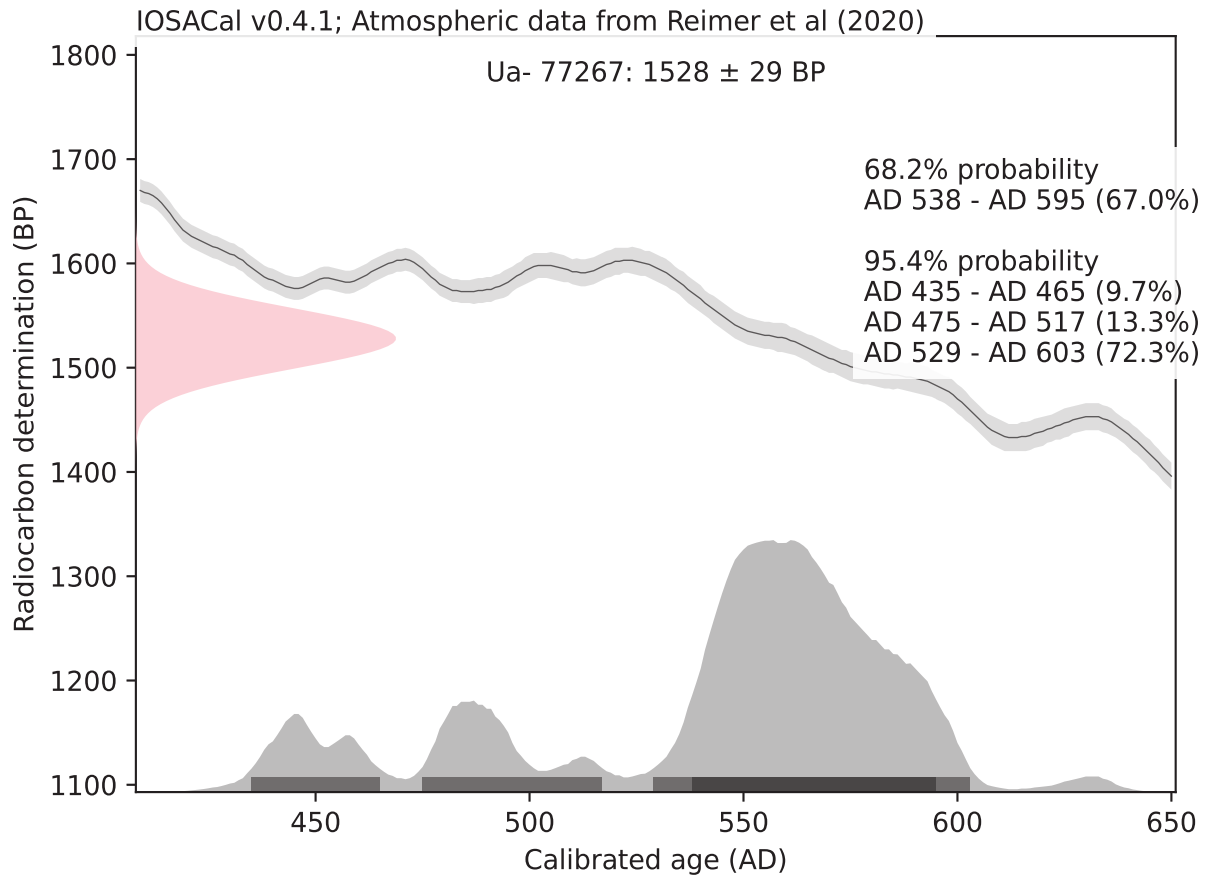
Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}_{\text{‰}}$ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-77267	A6176, prov C6176	-26,5	1 528 $\pm$ 29

Med vänliga hälsningar

Melanie Melanie Mucke
2023.03.13
Mucke 08:53:15 +01'00'

Melanie Mucke/Daniel Primetzhöfer

Kalibreringskurvor

Bilaga 9. Fotodokumentation

Översikt över delar av fiberschaktet S6016 inom den norra delen av fornlämning L1983:4662. Foto mot öster: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt över fiberschaktet S6101 sydväst om Trosa Lands kyrka. Fornlämning L1983:4662 är belägen inom åkermarken till höger i bild. Foto mot nordost: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av omplanerad schaktsträcka S6406 sydväst om Trosa Lands kyrka. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av fiberschakt S6239 i anslutning till Trosa by inom fornlämning L1983:4662. I bakgrunden syns Trosa Lands kyrka. Foto mot norr: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av fiberschakt S6239 i anslutning till Trosa by inom fornlämning L1983:4662. Foto mot söder: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av fiberschakt S6239 i anslutning till Trosa by inom fornlämning L1983:4662. I bakgrunden syns Trosa Lands kyrka. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av fiberschakt i S6184 anslutning till Berga. Fornlämningarna L1984:8116, L1984:8016 & L1984:8017 är belägna i backen till höger i bild. Den nypåträffade härden påträffades i schaktet till vänster (A6176/L2023:321). Foto mot norr: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Del av fiberschakt S6184 i anslutning till Berga. Foto mot norr: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Den nypåträffade härden i S6184 efter undersökning (A6176/L2023:321). Foto mot norr: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

